
Astra și recunoașterea literară în Transilvania: premiul „Andrei Mureșanu”

Andreea DĂNCILĂ

Cuvinte cheie: sec. XX, Transilvania, ASTRA, premii literare

Keywords: 20th century, Transylvania, Romanian writer status, ASTRA, literary competition.

Chiar dacă imaginată inițial drept o „Academie populară”, lipsită de elitismul clamat al surorii sale bucureștene, ASTRA, începe să fie tot mai preocupată la începutul secolului XX de strategii care să integreze cărturărirea în proiectele sale de ordonare a spațiului cultural transilvănean. Acest „minister al culturii”¹ din perioada dualistă se va orienta, în paralel cu soluțiile de popularizare culturală spre nișa elitelor literare, eșantion care devine în unele din proiectele Asociațiunii principal destinatar.

În anul 1900, la Adunarea Generală a ASTREI de la Băile Herculane se hotărăște reorganizarea secțiilor „științifice-literare”, inițiativă ce a presupus și o reconsiderare a ariilor de acțiune în special în cazul secției literare, considerată a avea „cele mai multe și mai grele agende”². Cu acea ocazie noul plan de lucru erau astfel trasat: a.) preocupări pentru lingvistică-forme dialectale, b.) izvoarele literaturii române, biografiile marilor scriitori, reeditarea operelor lor, c.) culegerea de material folcloric, d.) publicarea anuală a unui repertoriu bibliografic și statistic al întregii producțiuni literare românești din Ungaria, e.) editarea de cărți pentru popor, mai ales în cadrul seriei Biblioteca Poporală a Asociațiunii, f.) îmbogățirea bibliotecii Asociațiunii, g.) „[secția literară] va urmări mișcarea literară în materie de literatură frumoasă, va iniția editarea de scrieri literare, va propune publicarea de premii pentru asemenea lucrări și va cenzura toate lucrările de literatură frumoasă și belearte, ce vor intra la concursurile Asociațiunii”³.

Programul era unul îndrăzneț, de limitele căruia se vor convinge tot mai mult membrii Comitetului Central al ASTREI la puțin timp de la elaborarea sa. O scrisoare trimisă în 1902 de Iosif Blaga, referentul secției literare către secretarul Asociațiunii, Cornel Diaconovich este relevantă pentru blocajele care survin în funcționarea acesteia: „Stimate Domnule secretar, primind azi scrisoarea Dvoastră îmi țin de datorință a vă răspunde și înainte de a vă trimit procesele verbale și rapoartele trebuitoare, că da, aveți multă dreptate când spuneți că nu merg lucrurile la secția literară cum ar trebui și cum s-ar fi așteptat. Dar ce să facem dacă suntem atât de mult ocupați în multe părți. Asta e cauza răului. [...] Procesele verbale nu le-am trimis că nu conțineau nimic ... Ce facem cu raportul asupra mișcării literare? N-am cetit cărțile și nu le am...”⁴. Într-adevăr, abia din anii 1905-1906, perioadă care corespunde alegerii noilor secretari ai Asociațiunii, Octavian Goga și Octavian Tăslăuanu, se simte o responsabilizare în agendele secției literare, care încearcă să acopere cu mai mult angajament nișele de acțiune fixate.

Revenind la ambițiosul proiect al ASTREI din 1900, în privința secțiilor literare, ultimul punct al acestuia este cel care va sta la baza inițierii premiului „Andrei Mureșanu”, stipendiu suportat anual din Fundația „Andrei Mureșanu”, administrată de Asociațiune și totalizând în intervalul dinaintea războiului între 9000 și 10.000 coroane. Din această sumă, anual se ofereau 300 coroane celui mai bun scriitor înscris în concurs.

1 Kopeczi Bela (coord.), *Histoire de la Transylvanie*, Akademiai Kiado, Budapest, 1992, p. 552.

2 Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale (în continuare DJSAN), Fond ASTRA, 763/1900.

3 *Transilvania*, nr. 3, XXXVII, Editura Asociațiunii, Sibiu, 1906, p. 58.

4 DJSAN, Fond citat, 379/1902, Iosif Blaga către Cornel Diaconovich la 8 iunie 1902.

Andreea DĂNCILĂ, e-mail: andrea.dancila@yahoo.com

Ideea acestui premiu trebuie pusă în relație cu turnura strategică ce apare în schema de funcționare a Asociațiunii la începutul secolului XX, atunci când instituția în cauză începe să-și delimiteze tot mai mult proiectele în funcție de prezumtivi receptori. Grijă pentru un receptor perceput diferențiat, este un indiciu al modernizării culturale, ce explică convingător bifurcarea acțiunilor ASTREI în unele centrate pe popularizare culturală, adresate țărănimii, iar altele, destinate intelectualității transilvănene, contingent tot mai consolidat pe măsura trecerii vremii.

Așa cum s-a hotărât în cadrul Adunării Generale de la Băile Herculane, de organizarea concursului pentru premiul „Andrei Mureșanu” urma să se ocupe secția literară a Asociațiunii. Membrii ordinari ai acesteia în funcție în anul 1905, adică în momentul în care se acordă primul premiu, erau Iosif Vulcan (președintele secției literare), Andrei Bârseanu (profesor la Brașov și vicepreședinte al Asociațiunii), Iosif Blaga (profesor la Brașov), Enea Hodoș (profesor la Caransebeș), Virgil Onițiu (directorul gimnaziului din Brașov), iar membri corespondenți: Valeriu Braniște (publicist, Lugoj), Iosif Popovici (docent universitar, Cliciova), Sextil Pușcariu (proaspăt cooptat de Ion Bianu la proiectul elaborării dicționarului Academiei Române), Nicolae Sulică (profesor, Brașov).

Sediul acestei secții a fost fixat la Brașov, dat fiind numărul mare al celor care activau în centrul cultural din apropierea graniței cu România. De altfel, gimnaziul român din Brașov a reprezentat o pepinieră importantă de recrutare a membrilor secției literare a ASTREI, majoritatea dintre aceștia fiind profesori la această instituție de învățământ. Cele patru personaje cu greutate în luarea deciziilor din cadrul secției literare, Andrei Bârseanu, Iosif Blaga, Virgil Onițiu, Enea Hodoș (președintele Iosif Vulcan făcea mai degrabă oficii simbolice, retras ca participare culturală, acaparată de proiectul său de suflet, revista *Familia*) făceau parte din aproximativ aceeași generație culturală, una slab rezistentă la junimism și puternic atrasă, la începutul secolului de realism în genere (mulți dintre ei traduc din Dostoievski, Tolstoi, Turgheniev) și de realismul popular în special (modelul Slavici fiind un reper literar pentru mulți dintre ei).

Aceste detalii au o semnificație aparte în acest context pentru că munca de jurizare depusă de membrii acestei secții va fi una puternic influențată de profilul literar al acestora, care impune în cele din urmă un set de exigențe în conformitate cu propriul lor canon literar.

Se remarcă de asemenea, în cadrul secției literare apariția unui grupări tinere, localizate în departamentul membrilor corespondenți. După prima decadă a secolului, aceștia, împreună cu alți colegi de generație, vor fi cei care vor prelua conducerea efectivă a acestui organism.

Încercând refacerea traseului discontinuu al acestui premiu în spațiul literar transilvănean ne propunem să sondăm felul în care se coagulează aici ideea de scriitor, interesul manifestat de literații ardeleni pentru un astfel de premiu, criteriile de selecție și recunoaștere literară în preocupările ASTREI.

În 1905, anul de debut al competiției sunt înscrise în concursul pentru premiul „Andrei Mureșanu” următoarele volume: David Voniga, *Etica creștinească sau referințele morale ale omului*, Petru Vancu, *Monografia comunei Măderat*, Zaharia Boiu, *Frunze de laur* (ediție îngrijită de Ioan Baptist Boiu), Teodor A. Bogdan (învățător din Bistrița), *Ștefan cel Mare. Tradiții, Legende, Balade, Colinde*. Scrierea semnată de David Voniga este descalificată, „nefiind de cuprins literar”, monografia comunei și poeziile eroice semnate de Zaharia Boiu sunt considerate de un „cuprins slab”, astfel încât cel propus spre premierie este Teodor A. Bogdan pentru „materialul folcloric de un interes deosebit”⁵. La 20 august 1905 în cadrul Adunării Generale de la Sibiu acestuia i se va înmâna stipendiul de 300 de coroane pentru cea mai bună „producție literară” a anului precedent.

Observațiile citate aparțin referentului secției literare, Andrei Bârseanu, președintele despărțământului brașovean al ASTREI și cel însărcinat să trimită Comitetului Central al Asociațiunii propunerile pentru premiul „Andrei Mureșanu”. Volumele trimise spre jurizare în acest an de debut al concursului sunt relevante pentru slaba publicitate făcută evenimentului, concurenței, cu excepția lui Zaharia Boiu fiind nume șterse de pe scena literară transilvăneană. Delimitarea membrilor secției literare de fostul secretar al ASTREI prin descalificarea poeziilor sale reprezintă un indiciu al depășirii unei etape literare care a excelat prin cultivarea genului liric axat pe o facilă romantică națională (poeziile lui Zaharia Boiu erau niște ode adresate soldaților români care au luat parte la Războiul de Independență).

Primul an al acestui concurs mai este relevant și pentru confuzia în ceea ce privește delimitarea genului literar, operele înscrise aparținând, cu excepția uneia, domeniilor istorie, folclor, teologie. De altfel, stabilirea

5 DJSAN, Fond ASTRA, 837/1905. Culegerea, realizată cu prilejul comemorării a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, reunește o însemnată parte din legendele despre acest voievod din regiunea Mureșului și a Câmpiei Transilvane. T. A. Bogdan, *Ștefan cel Mare. Tradiții, Legende, Balade, Colinde ș.a.*, Librăria Ciurcu, Brașov, 1904.

literarului în cadrul acestei competiții va constitui marea provocare pentru instituția sibiană, care de teama unei slabe reprezentări la această competiție, va alege uneori calea concesiilor „literare”.

Revenind la competiția ASTREI, anul următor, intens preocupată de participarea la Expoziția națională de la București, secțiunea literară a Asociațiunii întârzie publicarea concursului pentru premiul „Andrei Mureșanu”, astfel că data limită pentru trimiterea operelor este fixată abia la 31 decembrie 1906⁶.

La abia un an de la inaugurare, concursul inițiat de ASTRA suferea astfel o rupere de ritm, reprezentativă, considerăm, pentru miza sa inițială, care pălește ușor în fața unor proiecte popularizatoare menite să asigure o altfel de vizibilitate instituției. Menționăm că intervalele de stagnare ce apar în desfășurarea acestui concurs nu pot fi puse pe seama unei incapacități financiare a instituției, Fundația „Andrei Mureșanu”, apărând întotdeauna în bugetele de sfârșit de an publicate în revista *Transilvania*, înregistrând constant între 9000-10.000 coroane, sumă care putea asigura lejer acordarea anuală a premiului.

Sesizând slaba preocupare a ASTREI pentru „soarta scriitorului transilvănean”, proaspătul secretar literar al acestei instituții, Octavian Goga încerca în 1906 să-l avertizeze pe vicepreședintele Andrei Bârseanu de precaritatea acestui statut în Transilvania, încercând să-l mobilizeze pentru acțiuni mai serioase în acest sens: „Dumneavoastră sunteți mai mult în măsura dreaptă să cunoașteți cât de ingrat e rostul material al unui scriitor la noi și cred că Asociațiunea și-ar împlini numai datoria, când din an în an, ar contribui cu câte ceva la spriginirea oamenilor de condei. Acum în timpul din urmă se observă un interes destul de viu pentru literatură și o oarecare hărnicie și întrecere a condeielor”⁷. Însă în ciuda acestor luări de poziție, premiul „Andrei Mureșanu” avea să rămână singura formă de recompensare a scriitorului român asigurată de ASTRA.

În anul 1907, cărțile intrate în concursul menit să aprecieze „o lucrare originală de cuprins literar, tipărită în Ungaria în decursul anilor 1905-1906, fie ea din sfera literaturii frumoase artistice, fie o colecțiune de literatură populară, care s-ar afla mai de valoare” sunt: Ion Agârbiceanu cu volumul *Dela țară*, Zaharia Bârsan cu *Ramuri*, Gavril Bodnariu cu *Hârburi risipite* (colecție de legende), Alexandru Bogdan cu *Cântece de copii și jocuri*, Romul Bortoș cu *Glume*, Tit Bud cu *Analele Asociațiunii pentru Cultura poporului român din Maramureș 1860-1905*, Iuliu Groșforeanu cu *Dialoage, Scrieri pentru popor*, Silvestru Moldovan cu *Nichita Balica, Ullise, regele din Ithaca, Edip, nenorocitul rege din Teba*, și Alexiu Viciu cu *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*.

Dintre cei nouă candidați, Andrei Bârseanu, îl descalifică pe Tit Bud pentru că volumul prezentat „nu e de cuprins literar” și pe Alexiu Viciu pentru că nu a respectat o altă condiție a înscrierii în concurs, aceea a editării cărții în Ungaria (cartea acestuia apăruse la București). După ce critică celelalte „produse literare” pentru didacticismul lor superficial, directorul despărțământului brașovean înaintează spre premiere doi autori, Ion Agârbiceanu și Zaharia Bârsan. În cazul în care premiul nu se va putea împărți între cei doi, preferatul acestuia rămânea Ion Agârbiceanu⁸.

Competiția din acest an înregistrează totuși un salt calitativ prin prezența unor reprezentanți ai noii generații în plină afirmare, care legitimează, prin valoarea lor literară tot mai recunoscută, acest concurs.

În anul 1908 la premiul „Andrei Mureșanu” s-a prezentat numai Emanuil Suci cu broșurile *Țiganul cătană, comedie într-un act și Țiganul în căruță, Seara pe uliță sau dragoste copilărească, comedie într-un act*⁹. Lacunar, rapoartele finale ale Asociațiunii menționează că în acel an premiul nu a fost acordat, fără să formuleze o argumentație precisă. Având în vedere că respectivul autor va participa și în competiția de anul viitor cu aceleași volume, intuim, din critica ce i se va face cu acea ocazie, că a fost vorba de un produs literar slab cotate, fără șanse de a fi premiat, chiar și în condițiile în care fusese singurul competitor.

În anul 1909, premiul „Andrei Mureșanu” se va acorda retroactiv pentru volume apărute în intervalul 1907-1908. Se vor înscrie atunci cinci lucrări: Dionisie Stoica și I. P. Lazăr, *Schița monografică a Sălașului*, Mihail Gașpar, *În vraja trecutului*, Alexandru Ciura, *Icoane*, Aurel Dobrescu, *Cum să trăim – povește doctorești pentru trebuințele zilnice scrise pe înțelesul tuturor*, Emanuil Suci, *Seara pe uliță, Țiganul cătană*.

Volumul lui Mihail Gașpar este criticat pentru că „înlocuiește realitatea cu fantazia”, alunecând spre panta unui „romanticism exagerat”, lipsindu-i, după ochiul critic al lui Andrei Bârseanu, un criteriu estetic important, verosimilitatea. Cenzorul său se mai arăta, cu această ocazie, șocat de anumite scene care ies flagrant din zona moralității convenționale (crime, scene pasionale etc.). Cu toate aceste rezerve, autorul este felicitat pentru „tendința

6 *Analele Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, nr. V-VI, Ed. Asociațiunii, Sibiu, 1906, p. 158.

7 DJSAN, Fond ASTRA, 407/1906, f. 3.

8 DJSAN, Fond ASTRA, 719/1907.

9 DJSAN, Fond citat, 669/1908, Raportul secției literare, f. 20.

de a reînvia trecutul glorios al neamului nostru și printr-însul a deștepta și a hrăni sentimentul de mândrie națională și de iubire de neam și țară”. Referentul secției literare propune spre premiere volumul lui Dionisie Stoica și I.P. Lazăr (pentru anul 1908) și cel al lui M. Gașpar sau Al. Ciura (pentru 1907), însă membrii comitetului central vor alege să-l premieze doar pe Alexandru Ciura în contul anului 1907¹⁰.

Decizia premierii monografiei semnate de Dionisie Stoica va cântări mult în desconsiderarea „literară” a acestui concurs, care se va confrunta cu o criză tot mai pronunțată a participanților și o derută pe măsură. Însăși faptul că la acest concurs cu pretenții literare, mai participă volume precum cel semnat de absolventul Facultății de Medicină din Graz, Aurel Dobrescu, fără nicio interferență cu literarul, sugerează faptul că inițiativa celor de la ASTRA nu reușește să-și creeze nișa de participare scontată.

În 1910, premiul „Andrei Mureșanu” se acordă volumului *Poezii* semnat de Ecaterina Pitiș¹¹. Este, de altfel singurul scriitor rămas înscris, după retragerea lui Ion Agârbiceanu cu volumul *În clasa cultă*. Cu această ocazie se face și concesiunea premierii unei opere care nu a fost publicată pe teritoriul Ungariei. De altfel și în cazul volumului lui Ion Agârbiceanu, situația era identică¹².

În 1911 se înscriu în competiția Asociațiunii, Octavian Tăslăuanu cu *Informații literare și culturale*, Onisifor Ghibu cu *Ziaristica bisericească la români* și Lucian Bolcaș cu *Seri albastre, Cărările vieții*. Concluzia secției literare este însă una curajoasă, având în vedere reputația celor care concureau, dar și a faptului că primii doi dețineau importante funcții de conducere în cadrul ASTREI (Octavian Tăslăuanu era secretar administrativ al Asociațiunii, Onisifor Ghibu membru al secției școlare): „premiul rămâne neîmpărțit, lucrările neîntrunind condițiile normate”¹³.

Începând cu anul 1911 recenzorul secției literare a ASTREI este ales Alexandru Bogdan, tânăr profesor la Brașov¹⁴. Odată cu preluarea acestei investiții, jurizarea competitorilor pentru premiul „Andrei Mureșanu” devine mai riguroasă și mai ferm asumată. Alexandru Bogdan își va motiva refuzul premierii vreunei lucrări din cele înscrise în cursă, fără menajamente: volumul lui Octavian Tăslăuanu este unul de critică literară, iar cel al lui Onisifor Ghibu de istorie literară, nefăcând parte din sfera „literaturii frumoase artistice”. Al treilea volum, al lui Lucian Bolcaș, deși se încadra în tematica cerută, este de un atât de slab nivel literar, încât nu poate face obiectul acestui concurs, opina același referent. Prin critica făcută primilor doi autori, Alexandru Bogdan este conștient de protestele la care se supune, existând din 1908 precedentul premierii monografiei Sălajului la același concurs cu pretenții literare. Încercând neinspirat, să disculpe abaterea antecesorului său, Andrei Bârseanu, de la normele stabilite în regulamentul de acordare a premiului, tânărul membru al ASTREI mărturisea că acea operă a fost premiată pentru „părțile sale literare”¹⁵.

În 1912 secția literară a ASTREI propune ca premiul „Andrei Mureșanu” să fie oferit lucrării lui Teodor R. Popescu – *Excursiuni în Ardeal*, singura înscrisă de altfel în concurs. Supusă la vot, decizia nu întrunește avizul

10 DJSAN, Fond ASTRA, 855/1909, Transilvania, nr. 4, Ed. Asociațiunii, Sibiu, 1909, p. 349.

11 DJSAN, Fond citat, Procese verbale III, 32, 1910, f. 58.

12 *Transilvania*, Ed. Asociațiunii, Sibiu, nr. 4, 1910, p. 298.

13 DJSAN, Fond citat, Procese verbale III, 33, 1911, f. 27, f. 46.

14 Chiar dacă a reprezentat o instanță culturală recunoscută a epocii sale, profilul lui Alexandru Bogdan este astăzi mult estompat, amintit de cele mai multe ori în relație cu cel al mai celebrului său frate, slavistul Ioan Bogdan. Alexandru Bogdan se naște la 6 \ 18 februarie 1881, la Brașov, în familia comerciantului Ioan I. Bogdan. După studiile secundare efectuate la Brașov, cele universitare le urmează la Budapesta, Berlin, Leipzig, unde își va susține teza de doctorat *Die Metrik Eminescus* în 1904. Reîntors în țară este numit profesor suplinitor de limbile română și germană la liceul românesc din Brașov, iar din 1907 profesor definitiv. Preocupat de limbă și literatură, publică: *Problemele istoriei literare* (Brașov, 1903), *Metrica lui Eminescu* (1904, Leipzig în limba germană), *Cântece de copii și jocuri* (1905, Brașov), *Ritmica cântecelor de copii* (București, 1906 în *Analele Academiei române*), *Comentarii la „Strigoii” de Eminescu* (Sibiu, 1909), *Altă ortografie* (Casa Școalelor, București, 1912), *Douăzeci de ani de mișcare teatrală* (Sibiu, 1914, întâi publicată în *Luceafărul*, nr. 9-10 din 1914). Începând cu anul 1910 redactează *Cronica pedagogică din Ungaria* în *Revista generală a învățământului* din București și colaborează la partea românească a manualului lui Teutsch *Lehrbuch der rumänische Sprache* în 1913. A fost colaborator mai cu seamă al *Gazetei de Transilvania* și al *Românului*, dar are numeroase articole publicate și în revista *Transilvania*. A fost secretar al despărțământului Brașov al ASTREI, președinte al filialei Brașov a *Societății pentru fond de teatru român*, președinte al *Reuniunii de gimnastică și cântări*, membru corespondent al secției literare a Asociațiunii și membru ordinar și raportor al acestei secții. Moare pe front la 6 \ 19 octombrie 1914. Axente Banciu, *Dr. Alexandru Bogdan - Pașini comemorative*, Tipografia A. Mureșianu, Brașov, 1915.

15 *Transilvania*, nr. 5-6, Ed. Asociațiunii, Sibiu, 1911, p. 633.

majorității membrilor din Comitetul Central al Asociațiunii¹⁶, astfel că în anul 1912 cele 300 de coroane nu se vor acorda, neprezentându-se la concurs nicio lucrare care să corespundă grilei fixate¹⁷.

În acel moment, secția literară cuprindea în rândul membrilor ordinari nume ca Iosif Blaga, Alexandru Bogdan, Enea Hodoș, Virgil Onițiu, Ion Rațiu, iar în cel al membrilor corespondenți pe Ion Agârbiceanu, Valeriu Braniște, Ștefan Cacoveanu, Horia Petra Petrescu, Alexandru Ciura, Nicolae Drăganu, Alexandru Țiple, Nicolae Sulică, Iosif Popovici, Axente Banciu¹⁸.

În 1913 pentru premiul „Andrei Mureșanu” se înscriu în concurs Ion Agârbiceanu cu *Două iubiri* și Demetriu Roșca cu *Imat și Ignat* (povestire populară). Horia Petra Petrescu, recenzentul din acel an, va redacta impresiile sale asupra operelor intrate în concurs. Chiar dacă primul dintre competitori este „unul dintre cei mai fecunzi și idealști scriitori ai generației de astăzi”, acesta nu poate fi ales câștigător pentru că nu a respectat condițiile de înscriere la concurs, volumul său apărând la Vălenii de Munte în 1910. Chiar dacă în raport nu se menționează aceasta, în acel moment, Ion Agârbiceanu se afla într-un evident conflict de interese, participând la un concurs literar, din al cărui juriu făcea parte.

Despre cealaltă operă, verdictul lui Horia Petra Petrescu este categoric: „*Versificația lui Anton Pann este aur față de aceasta!*”¹⁹. În aceste condiții, ca urmare a unei propuneri a secției literare, premiul „Andrei Mureșanu” nu se va acorda nici anul acesta²⁰.

Se decide totuși, ca jumătate din premiu, 150 de coroane, să se înmâneze văduvei inițiatorului fundației, Susana Mureșanu²¹.

Pentru că abateriile de la condițiile de participare erau tot mai numeroase an de an, în 1913, Alexandru Bogdan, întărea precizările din regulamentul de participare: „*Se admit la concurs numai cărți de literatură frumoasă și colecții de literatură populară, al căror autor este român născut în Ungaria și care trăiește în Ungaria. Anul de apariție al cărților înaintate la concurs să fie anul premergător concursului*”²².

Cu prilejul Adunării Generale a ASTREI din același an, Alexandru Ciura făcea o dureroasă dare de seamă, față de situația tot mai dezolantă a acestui premiu: „*Mai bine să nu se dea premiul nimănui decât să-l primească un autor mai mult ori mai puțin vrednic, căci rolul acestei critici nu ne privește numai pe contemporani, ci și pe cei ce vor veni în urma noastră ca să ridice tot mai sus zidirea la a cărei temelii, generație de generație am pus fiecare câte o cărămidă. Ar fi o rușine pentru noi, când generațiile viitoare, desigur mai intelectuale ca cele de azi, ar putea constata vreodată că nivelul cultural al celor din zilele noastre a fost așa scăzut, încât a încununat cu premii literare și opere lipsite de orice valoare. Mai bine să nu se premieze nicio carte, rămânând aceasta ca un document trist, dar adevărat, al sterilității literare din zilele noastre. De ce nu putem avea scriitori mai de seamă? [...] Literatura e totuși o necesitate sufletească a unui neam cult...*”²³. Reflecțiile sale nu au provocat în timp dezbateri necesare pe marginea efectelor pe care acest premiu ar fi trebuit să le producă în peisajul literar transilvănean. Apropierea de teribila vară a anului 1914 posibil să fi aruncat într-un plan îndepărtat sumbrele prognoze literare ale membrilor ASTREI.

Anul următor, premiul „Andrei Mureșanu” îi revine lui Gheorghe Stoica pentru volumul de schițe și nuvele *Alte vremuri*. Pentru același premiu mai candidase și Nicolae Aron cu *Monografia bisericilor, școalelor și reuniunilor române din Făgăraș*, descalificată pentru abaterea conținutului său de la zona literarului.

Despre volumul lui Gheorghe Stoica, Alexandru Bogdan spunea „*am avut o surprindere plăcută, când am constatat, că d-l Stoica nu s-a mulțumit cu redarea artistică a vieții ardelenesti, ci că dânsul a prins interesante și caracteristice momente și din viața românilor de dincolo; iar această constatare ridică mult valoarea întregii opere*”. Din nou, i se impută autorului „*romanticismul împrumutat din lumea neverosimilului*”. Alternativa de succes în acest caz, ar fi însemnat adoptarea unui „*sănătos și ales realism*”. O altă calitate a scrierilor lui Gheorghe Stoica, alături de umorul reușit, este conferită de tematica abordată, lumea satului și de forma care îmbracă acest topos, „*limba poporului*”, autentic redată în paginile schițelor sale²⁴.

16 *Idem*, nr. 5, 1912, p. 448.

17 *Idem*, nr. 5, 1912, p. 309.

18 *Transilvania*, nr. 4-5, Ed. Asociațiunii, Sibiu, 1913, p. 214.

19 *Idem*, nr. 4, 1913, p. 377.

20 *Idem*, nr. 4-5, 1913, p. 362.

21 *Idem*, nr. 1-2, 1913, p. 93.

22 *Idem*, nr. 4-5, 1913, p. 362.

23 Al. Ciura, *Scrieri alese*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 262.

24 *Transilvania*, nr. 7-9, Ed. Asociațiunii, Sibiu, 1914, p. 406.

Avatarurile premiului „Andrei Mureșanu” de la începutul secolului XX constituie un test aplicat scenei culturale transilvănene, relevant pentru indici precum capacitatea de delimitarea a culturalului de literar, setul de criterii literare operabil pentru acel context, personajele care își asumă statutul unui scriitor de „literatură frumoasă”, gradul de participare la o competiție care măsoară excelența literară, precum și motivații ale înscrierii în concurs.

Primul criteriu, cel al delimitării literarului de cultural este cel puțin problematic în peisajul suport al analizei noastre. Deși criteriul de participare la acest concurs era fixat într-o formulare care nu ar fi trebuit să suscite prea multe interpretări, respectiv „o lucrare originală de cuprins literar, tipărită în Ungaria, fie ea din sfera literaturii frumoase sau artistice, fie o colecțiune de literatură populară”, acesta a fost aproape anual ignorat de către participanții care nu s-au sfiit să se prezinte cu volume de teologie, medicină, istorie sau geografie. În ciuda acestor abateri, uneori aceste opere au fost chiar premiate de juriu, în absența unor lucrări literare. Acest compromis a fost însă unul periculos, care a produs o și mai mare derută în rândul participanților.

Suntem, însă într-un timp în care teoretizările asupra literaturii frumoase sunt slab conturate, domeniul beneficiind de granițe extrem de generoase. Încercând, în cadrul Adunării Generale de la Brașov din 1906 să delimiteze literatura de cultură, Andrei Bârseanu, referentul secției literare, preciza: „cultura este un concept mai general și cuprinde tot ce a produs omul prin silințele sale, fie pe terenul intelectual sau moral, fie pe cel material, pe când sub literatură înțelegem numai produsele minții omenești exprimate în viu grai sau în scris și cu deosebire pe acelea, care au și o formă frumoasă”²⁵. Descoperirea și aprecierea acestei „forme frumoase” pare a fi fost o adevărată provocare pentru membrii secției literare, care vor întâmpina multe oscilații în dezambiguizarea acestei formulări. Elita literară transilvăneană a începutului de secol XX suportă azi o serie de rezerve și de blocaje vis-a-vis de plasarea sa, tocmai datorită faptului că aceasta a acționat într-un palier gri slab delimitat, la intersecția câmpului folcloric, literar, istoric, publicistic, denumit convențional în epocă „literatură frumoasă”.

Venirea lui Alexandru Bogdan la cârma secției literare a însemnat, din acest punct de vedere, fixarea în niște coordonate mai clare a literarului și excluderea pseudoproducțiilor din competiție.

Următorul aspect pe care traseul distribuirii premiului „Andrei Mureșanu” îl pune în valoare este acela al setului de criterii literare cu care operează elita culturală a ASTREI. Așa cum observațiile referentului secției literare o demonstrează, grila realismului este cea care impune valoarea literară. Aderența la acest curent, face ca verosimilul să devină o adevărată valoare estetică pentru lumea literară transilvăneană a începutului de secol. Atunci, când acesta lipsește, operele cad pradă unui „romanticism”, un soi de minorat literar, considerat a fi fost depășit demult de scriitorul transilvănean. Însă, atunci când rețeta realismului se aplică unei tematici rurale într-un mod convingător, adeziunea membrilor secției literare este asigurată. Se mai remarcă de asemenea, tendința unei profilaxii tematice, operele literare fiind penalizate de juriul astrict atunci când subiectele lor ieșeau din sfera moralistă. Orizontul ficțional al cititorilor Asociațiunii nu trebuia să depășească granițele eticii rurale. Este vorba în fapt, de o intensă preocupare a elitei culturale din jurul ASTREI de a deține pârghiile producției literare transilvănene, monitorizând întregul fenomen la scară largă și funcționând ca instanță de control, pregătită să impună canonul epocii.

În ceea ce privește gradul de participare al scriitorilor la acest tip de competiție literară, acesta este unul dezamăgitor. În afară de Ion Agârbiceanu, Zaharia Bârsan sau Alexandru Ciura, ceilalți câștigători sunt nume răătăcite pe scena literară transilvăneană, dublați profesional de preot sau de învățător, fără o aderență prioritară la statutul de scriitor. Dezamăgitoarea participare la această competiție este cauzată și de uriașa tentație resimțită de tinerii cu „disponibilități literare” înspre zona jurnalistică²⁶. Această „confiscare” a tinerilor scriitori este prezentată în epocă de Sebastian Bornemisa astfel: „Abia s-a ridicat colo ori colo un tânăr ce dă semne a purta un talent de scriitor, el e chemat în o redacție ori în cealaltă, și acolo șeful îi pune în mână nu condeiul de scriitor, ci spadă de luptător, și în loc de muzica divină a muzelor, el aude zilnic ropotul armelor de luptă...”²⁷.

25 *Transilvania*, nr. 4-6, Ed. Asociațiunii, Sibiu, 1906, p. 90.

26 Această alunecare în spațiul jurnalistic constituie un traseu firesc pentru mulți dintre proaspăt licențiații în Litere care se întorc în Transilvania, într-un timp în care pentru tineri presa devine un exercițiu care validează în plan social. Sever Bocu, *Ziaristica ardeleană și bănățeană dinainte de război*, Biblioteca Cercului de Studii, nr.6, Tipografia Românească, 1938, p. 38, „orice tânăr universitar visa să ajungă redactor”. Comitetul redacțional constituia, la început de secol XX, pentru un universitar, un „compartiment strategic major”, reprezentând atât o instanță de legitimare, un factor de coeziune și de excludere, iar prin periodicitatea sa, „mijlocul cel mai util și adaptat prin care se poate interveni în domeniul culturii și ideologiei”, Lucian Nastasă, *Generație și schimbare în istoriografia română*, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 39.

27 Sebastian Bornemisa, *Almanahul Scriitorilor Dela Noi*, Ed. Librăriei Naționale „Sebastian Bornemisa”, Orăștie, 1911, p. 185.

Slabul interes arătat de literații transilvăneni mai poate fi justificat și de criteriul stabilit pentru intrarea în concurs, respectiv acela care prevedea ca volumul înscris să fi fost apărut la o editură de pe teritoriul Ungariei, în condițiile în care cei mai capabili dintre aceștia erau atrași de casele de editură din România.²⁸ Apoi, era vorba de o motivație mai ridicată pentru participarea cu un volum pentru premiul de debut al Academiei Române, instanță mult mai legitimantă în plan literar decât ASTRA. Asociațiunea sibiană nu era interesată să ofere pârghii de vizibilitate sporită celui care ieșea câștigător din această competiție. Singura publicitate pe care instituția o asigura era apariția în revista *Transilvania* a fragmentului de proces verbal din cadrul ședințelor Comitetului Central în urma cărora s-a hotărât premiarea.

Conferințele pentru intelectuali, premiul „Andrei Mureșanu” se constituie în piese relevante pentru felul în care Asociațiunea sibiană a înțeles să se raporteze la „clasa inteligentă din Ardeal”, chiar și atunci când încerca să se delimiteze de imaginea unei „academii” a excelenței, avertizând că rolul său era acela al popularizării culturale.

Traseul acestui premiu surprinde bine reflecțiile scriitorului transilvănean față de condiția sa și a colegilor de breaslă, interogațiile formulate de Octavian Goga sau Alexandru Ciura indicând că problema unei identități profesionale și a necesității unui cadru normal de funcționare a acestora devin chestiuni tot mai prezente ale acestui spațiu căruia, așa cum frumos se exprima Mircea Zăciu, i-a lipsit un „răgaz creator”²⁹ care a fost risipit în multe soluții culturale, veșnic sub presiunea urgențelor naționale.

Astra and Literary Recognition in Transylvania: “Andrei Mureșanu” Award

(Abstract)

The beginning of the 20th century brings to the fore the previous century’s questions regarding the intellectuals’ role in society, but at a different level. The gravity with which this question is being asked suggests that we are facing a crucial point for the Romanian Transylvanian society. Any examination of the cultural project of Transylvania cannot be done without discussing its institutionalized dimension, namely, the strategies pursued by ASTRA, the institution that enrolled an impressive share of the time’s cultural elite. In 1905, ASTRA will provide for the first time the “Andrei Mureșanu” Award for the best writer of the year. This competition is relevant for how the idea of writer is being configured in this area, the means of literature or the way literary recognition function. My study also analyzes one of the major dilemmas for ASTRA’s literary department, the separation of literary from culture. There are many confusions that arise at this level and the literary competition will be affected by all the literary concessions that appear. My study aims to reflect on the neglected status of the Transylvanian Romanian writer and on the elements that suggest a more clear delineation of a professional identity.

28 Urmărind *Calendarul Minervei pe anul 1912*, Ed. Minerva, București, întâlnim în catalogul autorilor ce îl însoțește majoritatea numelor transilvănene consacrate în epocă.

29 M. Zăciu, *Ca o imensă scenă. Transilvania*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1996.